

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження

Григорчук Тетяни Вікторівни

«Розвиток логічного мислення майбутніх учителів початкової школи в процесі фахової підготовки»

подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 015 – Професійна освіта

галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

Упровадження концептуальних засад НУШ та вимоги щодо професійної діяльності педагога привертають особливу увагу до формування професійних компетентностей та особистісного розвитку майбутніх учителів початкової школи. Учителі початкової школи – це фахівці широкого профілю, які повинні володіти розвиненим логічним і критичним мисленням, педагогічними здібностями, бути спроможними нести відповідальність за свої професійні рішення, надто в теперішніх умовах високих суспільних ризиків і освітніх втрат. Тому розвиток інтелектуального потенціалу сучасного вчителя початкової ланки шкільної освіти є одним з пріоритетних завдань фахової підготовки у ЗВО. З огляду на це тема, обрана для дослідження, є надзвичайно виразною на часі.

Дисертаційна робота містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальну наукову проблему. Вірогідність одержаних результатів дослідження забезпечена використанням комплексу методів і методик, адекватних меті, об'єкту, предмету і завданням дослідження, формуванням репрезентативної вибірки, використанням методів математичної статистики, що доводять невинуватість отриманих даних.

Посилює обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, належна апробація результатів дослідження: авторка представляла основні положення своєї роботи на 15 вітчизняних і зарубіжних науково-практичних конференціях, результати дослідження висвітлено в 19 наукових публікаціях авторки, з яких: 18 – одноосібних, у тому числі 4 статті у наукових фахових виданнях України, 3 статті в закордонних наукових періодичних виданнях, 11 публікацій апробаційного характеру в збірниках матеріалів наукових і науково-практичних конференцій, одні методичні рекомендації.

Структура дисертації вирізняється цілісністю і логічною послідовністю, робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел (усього 267 найменувань, з них 27 – іноземними мовами). Загальний обсяг дисертації становить 264 сторінки друкованого тексту, основний зміст викладено на 163 сторінках.

Поставивши за *мету дослідження* розробку, теоретичне обґрунтування та експериментальну перевірку педагогічних умов та моделі розвитку логічного мислення майбутніх учителів початкової школи у процесі фахової підготовки, авторка здійснила глибокий теоретичний аналіз проблеми, що дозволив їй встановити: логічне мислення – це тип мислення, суть якого полягає в оперуванні поняттями, пропозиціями, висновками на базі законів логіки, їх порівнянні та їх співвідношенні з діями іншого

набору ідей.

У роботі визначено розвиток логічного мислення майбутніх учителів початкової школи як цілеспрямовано організований процес розвитку цілісної системи якостей особистості, результатом та одночасно метою якого є високий рівень сформованості логічного мислення. Логічне мислення майбутніх учителів розглядається в дослідженні як стійка характеристика особистості, що визначається єдністю критеріїв: мотиваційного (відносини), когнітивного (знання), діяльнісного (уміння, навички). Відповідно до виокремлених критеріїв та показників визначено рівні розвитку логічного мислення майбутніх учителів початкової школи: низький, задовільний, достатній та високий.

У другому розділі дисертаційної роботи представлено обґрунтування педагогічних умов розвитку логічного мислення майбутніх учителів початкової школи у процесі фахової підготовки у контексті вимог нормативних документів: стандартів вищої освіти першого (бакалаврського) і другого (магістерського) рівнів вищої освіти за спеціальності 013 «Початкова освіта», професійним стандартом за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)».

За результатами критичного аналізу наукових публікацій, власного досвіду освітньої і професійної діяльності авторкою дисертаційного дослідження сформульовано педагогічні умови і розроблено модель розвитку логічного мислення майбутніх учителів початкової школи: застосування методів активного навчання та ігрового моделювання у фаховій підготовці майбутніх учителів початкових класів; організація самостійної діяльності майбутніх учителів початкових класів для розвитку їхнього логічного мислення; використання завдань для розвитку логічного мислення майбутніх учителів у процесі фахової підготовки.

У роботі встановлено, що активні методи навчання – це методи, які спонукають здобувачів освіти до активної розумової і практичної діяльності в освітньому процесі і орієнтують на самостійне оволодіння знаннями й уміннями. Робота майбутніх учителів початкової школи над проєктуванням діяльності учнів у освітньому процесі, організованому із застосуванням активних методів навчання, вимагає комплексного аналізу навчального матеріалу, прогнозування роботи учнів, врахування їхніх індивідуальних здібностей у навчанні, творчій діяльності тощо. Виконання названих завдань потребує активної мисленнєвої діяльності педагога, що сприяє розвитку логічного мислення майбутніх учителів початкової школи у процесі фахової підготовки – доходить висновку Григорчук Т.В. і вибудовує авторську систему дидактичних прийомів роботи з матеріалом фахових дисциплін, що сприяє становленню основних мислительських операцій, які є основою логічного мислення – порівняння, узагальнення, абстрагування, аналіз, синтез.

Спостереження за діяльністю здобувачів вищої педагогічної освіти в освітньому процесі дають підстави авторці роботи стверджувати, що використання активних та інтерактивних методів для організації і здійснення самостійної діяльності із навчальних

дисциплін сприяє підвищенню інтересу до проведення самостійних досліджень, мотивує до подальшої роботи, сприяє розвитку критичного і логічного мислення.

Використання завдань для розвитку логічного мислення майбутніх учителів початкової школи під час фахової підготовки може бути реалізовано різноманітними методами, що стосуються аудиторного навчання та позааудиторної роботи, але основним є виконання студентами завдань, що готують їх до майбутньої професійної діяльності і активізують мисленнєві процеси.

У другому розділі Григорчук Т.В. представила авторську модель розвитку логічного мислення майбутніх учителів початкової школи у процесі фахової підготовки, що поєднує усі етапи такої підготовки, дозволяє комплексно дослідити усі фактори, що впливають на підвищення рівня розвитку логічного мислення.

У третьому розділі авторкою дослідження представлено результати діагностики рівня розвитку логічного мислення майбутніх учителів початкової школи та оцінювання ефективності обґрунтованих педагогічних умов і розробленої моделі розвитку логічного мислення майбутніх учителів початкової школи у фаховій підготовці. За допомогою такого діагностичного інструментарію як тестування, спрямоване на визначення рівня логічного мислення майбутніх вчителів початкової школи за тим чи іншим критерієм; анкетування, зорієнтоване на з'ясування мотивів професійної діяльності, рівнів розвитку логічного мислення, формування вмінь і навичок професійної діяльності; самодіагностика, метою якої є забезпечення зворотного зв'язку, самоаналізу і самооцінювання своєї фахової діяльності; виконання ситуаційних завдань, коли майбутнім вчителям початкової школи пропонують розв'язати педагогічну задачу, спроєктувати діяльність учнів з вивчення окремої теми, розробити навчальний проект, укласти тематичну збірку завдань тощо – авторка з'ясувала, що рівень розвитку логічного мислення майбутніх вчителів початкової школи незадовільний, і вказала на необхідність переходу до корекційної роботи, сутність якої зводиться до повторення вже пройденого матеріалу із залученням більш доступних для розуміння засобів.

Результати експерименту, представлені в останньому підрозділі дослідження, переконливо доводять, що визначені Григорчук Т.В. педагогічні умови підвищують ефективність розвитку логічного мислення майбутніх вчителів початкової школи у фаховій підготовці.

Таким чином позитивна динаміка отриманих результатів підтверджує обґрунтованість розроблених педагогічних умов і моделі розвитку логічного мислення майбутніх вчителів початкової школи.

До беззаперечної теоретичної цінності роботи відносимо те, що авторці вдалося показати зв'язок логічного мислення майбутніх учителів початкової школи з творчим і критичним мисленням фахівця освітньої галузі.

На особливу увагу заслуговує розроблене методичне забезпечення реалізації визначених педагогічних умов і моделі, представлене в Додатках – практичний матеріал дуже цінний і корисний для педагогів Нової української школи. Вагомим для сучасної освітньої практики варто визнати авторські збірники завдань і вправ з математичної,

технологічної, інформатичної, громадянської, природничої та історичної освітніх галузей, зміст яких спрямовується на розвиток компетентностей здобувачів початкової освіти і дозволяє вчителям вибудувати роботу на заняттях і в позанавчальний час у логічній послідовності та з орієнтацією на формування інтелектуальних навиків і умінь молодших школярів. На схвалення і високу оцінку заслуговують авторські методичні рекомендації для вчителів початкової ланки НУШ щодо організації та виконання веб-квестів і освітніх проєктів різних типів, створення детальних інструкційних карт щодо виконання завдань, оригінальних інтерактивних вправ, ігрового моделювання, алгоритми проведення контрольних процедур в умовах формувального оцінювання учнів, що використовуються в освітньому процесі за допомогою різноманітних цифрових платформ та ресурсів. Усе це має виняткове практичне значення для сучасної освітньої практики.

Загалом позитивно оцінюючи результати представленого Григорчук Т.В. дисертаційного дослідження, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження і побажання, які мають дискусійний характер.

1. Потребує уточнення робоче визначення ключового поняття дослідження: «Розвиток логічного мислення майбутніх учителів початкової школи – це інтегративна особистісна освіта, що відображає професійну потребу і здатність до створення умов, які ведуть до успішних і динамічних змін індивідуальних особливостей особистості майбутніх учителів початкової школи у творчому, обґрунтованому оволодінні логічними операціями» (с. 62) – адже поняття «освіта» занадто широке, а розвиток логічного мислення швидше є складовою процесу засвоєння особистістю різних видів соціокультурного досвіду людства.

2. Не зовсім коректним видається твердження щодо опису реалізації «особистісно-діяльнісного підходу в професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи, що передбачає: постановку майбутнього педагога в освітньому процесі педагогічного ЗВО в суб'єктну позицію; визначення провідних якостей, що реалізують загальний та професійний розвиток студентів та їх видів діяльності» (с. 63). Якості самі по собі не можуть реалізувати розвиток студента та його діяльності – для цього потрібна сукупність умов, де ці якості можуть виявитись або не можуть виявитись під впливом різних факторів. Тому, гадаємо, коректніше буде говорити про визначення особистісних якостей, які сприяють професійному розвитку під час фахової підготовки.

3. У формулюванні третьої педагогічної умови, «використання завдань для розвитку логічного мислення майбутніх учителів у процесі фахової підготовки» варто, на нашу думку, уточнити, які типи завдань використовуються – на формулювання умовиводів, проблемно-пошукові або творчі тощо.

4. У процесі діагностики рівнів розвитку логічного мислення авторка використала анкети і тести, які є, напевне, унікальними авторськими розробками, тому вважаємо, що стимульний матеріал (питання, карти) та ключі для інтерпретації даних цих діагностичних інструментів мають бути представлені в Додатках.

Загальний висновок. Рецензована робота є завершеною, самостійною науковою працею, що містить наукові результати, яким властива наукова новизна, теоретичне і практичне значення, що свідчить про оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності та особистий внесок здобувача у розв'язання проблеми розвитку логічного мислення майбутніх учителів початкової школи в процесі фахової підготовки.

Дисертаційне дослідження Григорчук Т.В. «Розвиток логічного мислення майбутніх учителів початкової школи в процесі фахової підготовки», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка повністю відповідає вимогам пп.6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44 та «Вимогам до оформлення дисертації», затвердженими Наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40, а його авторка Григорчук Тетяна Вікторівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії (PhD) зі спеціальності 015 Професійна освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка.

Рецензент

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки, професійної освіти
та управління освітніми закладами
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського



Марина ДАВИДЮК

